

ТРИУМФ І ПОРАЗКА МИРНОГО РОЗМАЇТТЯ

ОЛЕГ ДАВЫДОВ. *ОТКРОВЕНИЕ ЛЮБВИ. ТРИНИТАРНАЯ ИСТИНА БЫТИЯ*. СЕРИЯ «СОВРЕМЕННОЕ БОГОСЛОВИЕ». МОСКВА: ИЗДАТЕЛЬСТВО ББИ, 2020. – xxxviii + 658. ISBN 9785896473909; 891.00 RUB

OLEG DAVYDOV. *OTKROVENIE LIUBVI. TRINITARNAIA ISTINA BYTIA*. SERIJA SOVREMENNOE BOGOSLOVIE [REVELATION OF LOVE. THE TRINITARIAN TRUTH OF BEING]. MOSCOW: BBI, 2020. xxxviii + 658. ISBN 9785896473909; 891.00 RUB

Публікація книги Олега Давидова «*Одкровення любові: Тринітарна істина Буття*» стала справжньою подією в середовищі сучасного російського богослов'я. Публікація спровокувала інтенсивну дискусію в академічних колах, а також у блогах і соціальних мережах, яка триває досі. Давидов був звинувачений у недостатній обґрунтованості власних ідей у православній традиції та припущенні, що конфесійні межі не мають значення. Його критикували за “неоднозначні догматичні формулювання” та спроби просувати *filioque* як прийнятне вчення в рамках російської богословської школи. Ця дискусія призвела до звільнення автора з посади професора Московської духовної академії.

Цей скандал, безсумнівно, збільшив інтерес до книги Давидова. Однак, на жаль, увага загалом зосередилася на дуже обмеженій кількості пропозицій Давидова, залишивши позаду аргументи та стиль книги в цілому. Це дуже прикро, оскільки саме останні представляють оригінальність, яку можна розглядати як внесок у сучасну російську теологію. На пострадянському просторі творче конструктивне богослов'я є майже не існує, тому Давидов, із власним неординарним підходом, став тут обнадійливим винятком.

Одкровення любові складається з 11 розділів, обсягом 700 сторінок, що охоплюють питання буття, його трансцендентні властивості та актуальність християнської метафізики; аналогію між буттям і Богом, тринітарну красу, правду і добро; відмінність між особами Святої Трійці; протологію та творіння *ex nihilo*; Христологію, де особлива увага присвячена тринітарному і христологічному *кенозису* та його взаємопов'язаність із питаннями страждання, зла і теодицеї в цілому; Пневматологію; і, нарешті, тринітарну есхатологію. Таким чином, книга може створити враження скороченого православного відповідника знаменитої трилогії фон Бальтазара, поєднуючи систематичне богослов'я з рефлексією про “трансценденталі”.

Натяк на Бальтазара не випадковий. Насправді Давидов визнає, що захоплюється роботою Бальтазара, як і працями Девіда Бенлі Гарта, і теологів радикальної

ортодоксії (Radical Orthodoxy). Зокрема, увага Давидова до богословської естетики є дуже бальтазарівською. Водночас його полеміка з модернізмом та постмодернізмом, а також спроби реабілітувати класичну та схоластичну метафізику нагадують деяких авторів школи радикальних ортодоксів. Стиль останніх очевидно вплинув й на богословську прозу Давидова, яка є дуже складною, а іноді навіть заплутаною. Утім, коли звикнути до цього стилю, починаєш бачити, що текст не позбавлений поетичного ритму і подекуди сягає доксології. Навіть вступ і висновок книги, від яких можна було б очікувати більш синоптичного та схематичного стилю, значною мірою є гімнами божественній красі, миролюбності та радості (і переліком “анафематизмів” проти постмодерністів). Давидов часто посилається на Григорія Нісського, Августина, Тому Аквінського та Бонавентуру (покликання на Григорія Паламу здебільшого відсутні), і вступає в полеміку з великими філософськими діячами сучасності, такими як Гегель, Ніцше чи Гайдеггер.

Однією з головних ідей, яка фігурує майже у кожному розділі книги, є те, що різноманітність – це добре. Тринітарна віра означає, що відмінності та відстань між особами в Божестві є добрими та красивими. Це допомагає Давидову провести аналогію між Трійцею і творінням: “Створений світ виражає аналогію божественної триєдності, тоді як структура реальності утворює *ordo amoris*. Буття існує на відстані, що аналогічно виражає іманентні відмінності божественних іпостасей, бо любов існує лише на відстані” (247). Це робить християнську теологію носієм “мирної проповіді про буття, в якому конфлікти та насильство не є неминучими, а, навпаки, випадковими” (300).

Апологія відмінності робить книгу важливим внеском у теперішні дискусії в Росії та в багатьох інших пострадянських країнах щодо поваги до розмаїття та відмінності між людьми та їхніми поглядами. Оскільки на толерантність і різноманітність часто нападають, Давидов наполягає на мирному і ненасильницькому характері розмаїття, як такому, що впливає з християнського розуміння Божого буття. Таким чином забезпечується богословська основа для поваги до розмаїття в пострадянському контексті. Як і Гарт, Давидов заперечує ідею неминучості насильства: він наполягає на тому, що християнство постулює, що творіння добре, а зло *не-є*, тобто існує не самостійно, а як відсутність добра (*privatio boni*). Він також пропонує альтернативне бачення, здатне підкреслити мирний характер світу та його множинності. Цей аргумент може бути цікавим і для Заходу, де, як би це іронічно не звучало, культурні війни та поляризація тільки розквітають в епоху святкування розмаїтості. Очевидно, ці процеси вимагають богословської рефлексії, і книга Давидова є цікавим внеском у цю тему.

Однак читачеві важко не помітити парадокс між захистом ідеї доброти творіння та мирного характеру розбіжностей, з одного боку, та полемічним характером книги, з іншого. Це правда, що Давидов значно екуменічніший порівняно з його російськими колегами, зокрема щодо джерел, на які він посилається, та його розуміння теології, як чогось, що долає конфесійні кордони. Давидов не “вважає за необхідне апологетично повторювати догматичні формули” і виступає проти їх перетворення на “мовні пам’ятники” (xv-xvi). Однак загальний тон книги надміру спрямований проти сучасності. Ця суперечність тим більше вражає,

оскільки сам Давидов негативно характеризує полеміку та “розбудову апологетичних оплотів”, що, на його переконання, призвело до того, що християнство втратило свою привабливість і стало “музейною пам’яткою” (ххii). У цьому сенсі одним із ключових недоліків книги є незгода автора з думкою, що світська думка та сучасність також можуть бути носіями божественної правди та справедливості.

Як Сократ у «*Життєвій драмі Платона*» (авторства Владіміра Соловйова) Давидов кидає виклик і лібералам, і консерваторам. Лібералам – через його критику постмодерного релятивізму та нігілізму, а консерваторам – тому що його творчість є докором їхній некритичній одержимості минулою традицією: “Ви маєте рацію, захищаючи традицію”, – говорить до них книга Давидова, “лихо тільки в тому, що ви погані захисники. Ви захисники аксесуарів минулого, які не в змозі зрозуміти чи захистити саму суть Традиції” (парафраза Соловйова – П.С.). Давидов критикує традиціоналізм як “типову постмодерністську реконструкцію, мовну гру, жорстку, похмуру, неживу”, яка пропонує “спрощену статичну картину”, здатну забезпечити “емоційний комфорт та підтримку ідентичності” (653). Він стверджує, що “прагнення зберегти *статус-кво* є природним, але не християнським, бо Христос звільняє як від тиранії гераклітівського потоку, так і від містики іманентного, окремого моменту. Він зберігає все, що гідне збереження” (654).

Парадоксально, але вигнавши Давидова зі своєї корпорації, академічне середовище Руської Православної Церкви довело, що в сучасній Росії розмаїття та розбіжність теологічних голосів не є мирними, як того хотілося би Давидову, а призводять до конфліктів. Більше того, навіть наукова праця з яскраво вираженою критикою сучасності може бути відторгнута як занадто “екуменічна” для сучасного російського богослов’я. Однак книга *Одкровення любові* не повинна визначатися скандалом, який вона спровокувала, а радше важливим внеском до сучасного богослов’я як в Росії, так і за її межами.

Павло Смицнюк,
доктор богослов’я
Український католицький університет
ORCID: 0000-0002-2984-0121

Надійшла до редакції / Received 03.10.2020
Прийнята до публікації / Accepted 15.10.2020